

Voorwoord door Z.K.H.
Prins Bernhard

RED DE DIEREN

© Bernard Stonehous 1981
© Nederlandse tekst M&P Advertising bv
Vertaling: Ruud Rook
Zetwerk: Lumozet, Eindhoven

Een uitgave in samenwerking met het
WERELD NATUUR FONDS NEDERLAND

M&P Advertising bv
Wilhelminasingel 81
Weert

ISBN 90 6590 021 7

slechter voor dan eerst, misschien zelfs beter dankzij inlichtingen die te hunner behoeve door het WWF werden ingewonnen. Guy Mountfort rapporteert een waarschijnlijk aantal van 400 tot 450 Siberische tijgers in Russische reservaten, waar ze zich met succes voortplanten, en de ontdekking van nog een 150 in Noordoost-China en van 50 in Korea. China werk nu beter dan ooit samen met IUCN en WWF en meldt dat er waarschijnlijk minder dan 100 exemplaren van het eigen inheemse ras leven.

Men neemt aan dat er ongeveer 600 tot 800 Sumatraanse tijgers in de bosreservaten van het eiland leven, ondanks voortdurende stroperij en gestage verkleining van het natuurlijke bos. De handel in huiden via Hong Kong en Singapore is reeds een halt toegeroepen en hun toekomst lijkt veelbelovend zo lang ze kunnen beschikken over adequate bosreservaten. De Indo-Chinese ondersoort handhaaft zich, hoewel men aanneemt dat het er minder dan 2.000 zijn. Maar de belangstelling voor hun welzijn neemt op het Maleise schiereiland toe, evenals in Thailand en misschien in Zuid-China, waar nieuwe reservaten in de pen zijn. Birma is nu het enige land binnen hun verspreidingsgebied dat tijgers geen wettelijke bescherming biedt.

En de Indische tijger is gered. De leider van Project Tiger was er al in 1976 zeker van dat de langdurige achteruitgang van de soort een halt was toegeroepen. De aantallen nemen weer toe. Guy Mountfort meldt een totaal aantal van ongeveer 3.300 exemplaren in India, Bangladesh, Nepal, Bhutan, Sikkim en West-Birma, terwijl het dier zich succesvol voortplant in de meeste reservaten van Operatie Tijger. Het werk van Operatie Tijger is absoluut niet achter de rug, maar de hoofddoelen zijn binnen zekere grenzen bereikt. Er zijn nog steeds tijgers en zonder te veel tegenslagen zullen er omstreeks de volgende eeuwwisseling nog verscheidene tijgerondersoorten op deze wereld leven.

Forse schenkingen in het kader van Operatie Tijger stelden de Thaise overheid in staat de beschermende maatregelen voor het Indo-Chinese ras te verbeteren. Men zorgde voor voertuigen en bewakerskampen in Khao Yai National Park en andere reservaten, van waaruit de slag tegen de stroopers wordt geleverd. Een speurtocht naar Kaspische tijgers in Turkije en Noord-Iran, eveneens met steun van het WWF, wees erop dat deze vrijwel zeker zijn uitgestorven, althans in deze streken.

Had Operatie Tijger succes? Wanneer de voorspellingen uit de jaren rond 1970 juist waren (en achteraf gezien zijn er geen redenen waarom dat niet zo zou zijn), getuigt de huidige aanwezigheid van verscheidene ondersoorten van deze schitterende dieren in de wereld ervoor dat het plan inderdaad werkte. De Balinese en Kaspische ondersoorten waren waarschijnlijk reeds verdwenen voordat Operatie Tijger van start ging, en het Javaanse ras is reeds te ver op de weg naar de ondergang om te kunnen worden gered. De Chinese en Siberische populaties staan er waarschijnlijk niet

BEDREIGDE NEUSHOORNS

Er zijn critici die beweren dat het WWF zich alleen inzet voor wollig speelgoedachtige gedierte met vriendelijke oogjes. Zij zouden zich eens moeten verdiepen in het uiterlijk van neushoorns. Men kan zich moeilijk minder wollige, minder speelgoedachtige of minder aantrekkelijke dieren voorstellen dan de vijf levende neushoornsoorten met hun lompe lichamen, gepantserde huiden, stompe poten en varkensoogjes. Babyneushoortjes bezitten de innemende charme dat elk klein zoogdierje beschermt tegen de slechtheid van de volwassen wereld; hun vrienden zouden ze misschien aantrekkelijk lelijk noemen. Maar die aantrekkelijkheid raken ze sneller kwijt dan de meeste jonge dieren; één jaar oud zijn ze even gerimpeld en geplooid als hun ouders - lomp als een Chieftain tank en nauwelijks minder onberekenbaar.

En toch hebben alle neushoornsoorten - Sumatraanse, Indische, Javaanse, witte en zwarte - geprofiteerd van de bemoeiingen van het WWF. Oostafrikaanse witte neushoorns behoorden tot de allereerste soorten die in de beginnende jaren van het WWF hulp kregen. Daarna kwam elke andere neushoornsoort aan de beurt, en Rhino Project, een gecombineerde campagne van IUCN/WWF uit 1979, is een gecoördineerde poging de neushoorns van de wereld te redden van het uitstervingsgevaar dat hen nog steeds stuk voor stuk bedreigt.

Evolutionair gezien zijn de huidige neushoorns relictsoorten. Vijf soorten zijn er over uit een voorbij tijdperk waarin de neushoorns overal ter wereld voorkwamen, in een veel groter aantal vormen en in grotere hoeveelheden dan thans. Hun glorietijdperk liep van het Midden- tot het Late-Tertiair - de laatste dertig miljoen jaar tot het begin van de IJstijd -, en de variatie die zij toen boden was opmerkelijk. Er waren neushoorns zo klein als schapen, en neushoorns groter dan enig thans levend landzoogdier. *Indricotherium*, het grootste bodemzoogdier dat ooit heeft geleefd, was slechts een van de verschillende soorten reuzeneushoorns. Hij was half zo hoog als een moderne Afrikaanse olifant. Er bestonden neushoorns met hoorns op hun voorhoofd, of met twee hoorns die opzij van hun neus stonden; er waren vormen met lange en met korte poten en nachtmerrie-achtige neushoorns, met slagstanden als van een olifant. Van Midden- tot Laat-Pleistoceen, minder dan een kwart miljoen jaar geleden, waren er in de bossen en graslanden van West-Europa ten minste twee soorten neushoorns met dubbele hoorns, te vergelijken met de witte en puntlip- of zwarte neushoorns uit het huidige Centraal-Afrika. Zelfs later waren er in Noord-Europa en Siberië

Witte neushoorns - ook wel breedlipneushoorns geheten - grazend, op kort gras. Vroeger kwamen ze in grote delen van Afrika voor, thans hoofdzakelijk in enkele reservaten.

wolharige neushoorns, die veel leken op - en inderdaad nauw verwant waren met - de moderne Indische en Sumatraanse neushoorns. En evenals de moderne neushoorns werden zij op hun weg naar de ondergang een handje geholpen door de mens - de zich overal mee bemoeiende kleine mensaap die in Oost-Afrika het eerst verscheen en zich tijdens de IJstijd over de wereld verbreidde.

De nauwste verwanten van de neushoorns zijn thans de tapirs - kleine hoornloze zoogdieren uit de bossen van Maleisië en Zuid-Amerika. Iets verder weg staan de paarden. De drie groepen samen vormen de kleine orde van de Artiodactyla, de 'onevenhoevigen', met een, drie of vijf tenen en hoeven aan elke voet. Dit zijn allemaal planteneters - grazers en knabbelaars, met een behoorlijke eetlust en met voedsel van een relatief geringe voedingswaarde. De witte neushoorns uit de Afrikaanse savanne zijn grazers, met brede lippen die zijn aangepast aan het afrukken van gras en planten. De puntlipneushoorns uit het Afrikaanse struikgewas en de bosneushoorns uit Azië zijn voornamelijk knabbelaars, die met hun lange, beweeglijke bovenlip twijgjes en bladeren van struiken rukken. Zij hebben geen voortanden en herkauwen niet, maar aan weerskanten van elke kaak bezitten zij een formidabele batterij maalkiezen die efficiënt met het schrale voedsel omspringen.

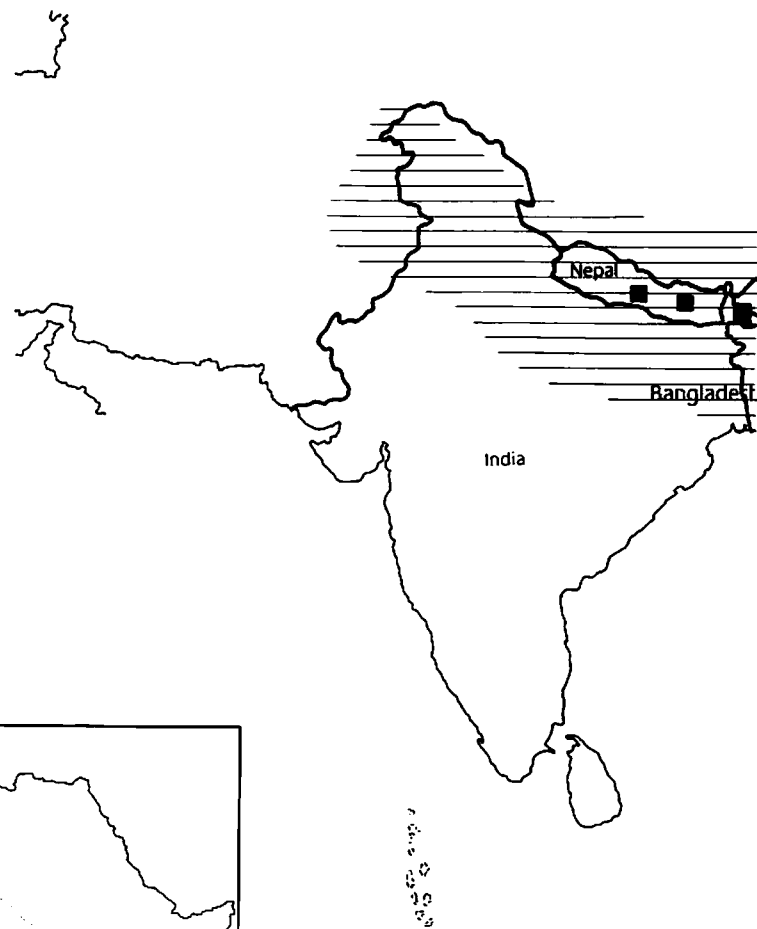
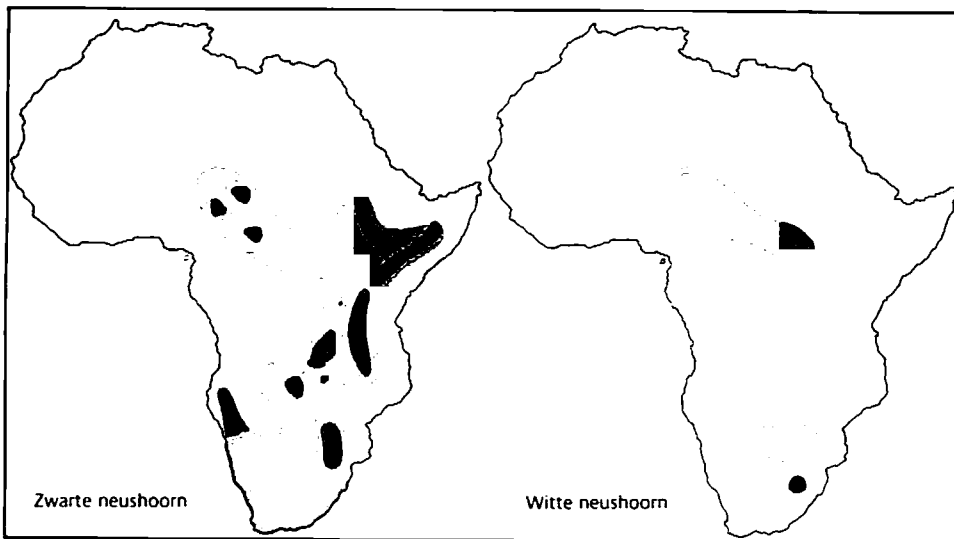
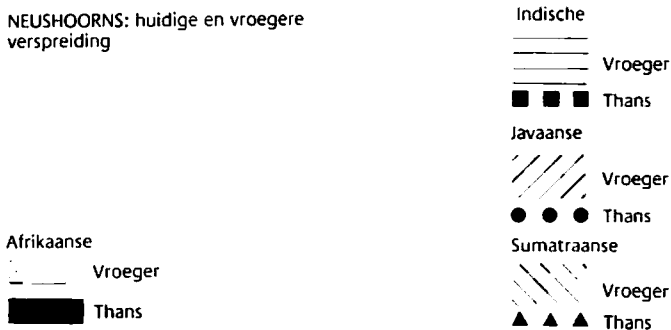
Alle levende neushoorns zijn groot en zwaar, met een dikke huid die gekreukt en verschrompeld lijkt, alsof hij bestemd is voor een dier dat twee keer zo groot is. Ondanks de

schijnbare stugheid lopen er grote aantallen bloedvaten door de huid, die vaak bedekt is met teken die het bloed opzuigen, wanneer ze zich hebben vastgezet. De Sumatraanse neushoorn is de kleinste, met een schouderhoogte van bijna 1,5 meter en een gewicht tot 500 kg. De grootste aller neushoorns zijn de witte neushoorns, die tot 2 meter hoog kunnen worden en zo'n 3 ton kunnen wegen. De meeste neushoorns zijn bijna onbehaard; sommige hebben plukjes haar op de oren en de staart. Alleen de Sumatraanse neushoorn heeft een dun, gelijkmatig haarkleed, een vage herinnering aan de overvloediger isolatie die de wolharige neushoorn, zijn noordelijke voorzaat, bedekte.

De glorie van de neushoorn, en maar al te vaak de rechtstreekse aanleiding tot zijn dood, is zijn hoorn - of zijn twee hoorns - die hij boven op zijn neusrug draagt.

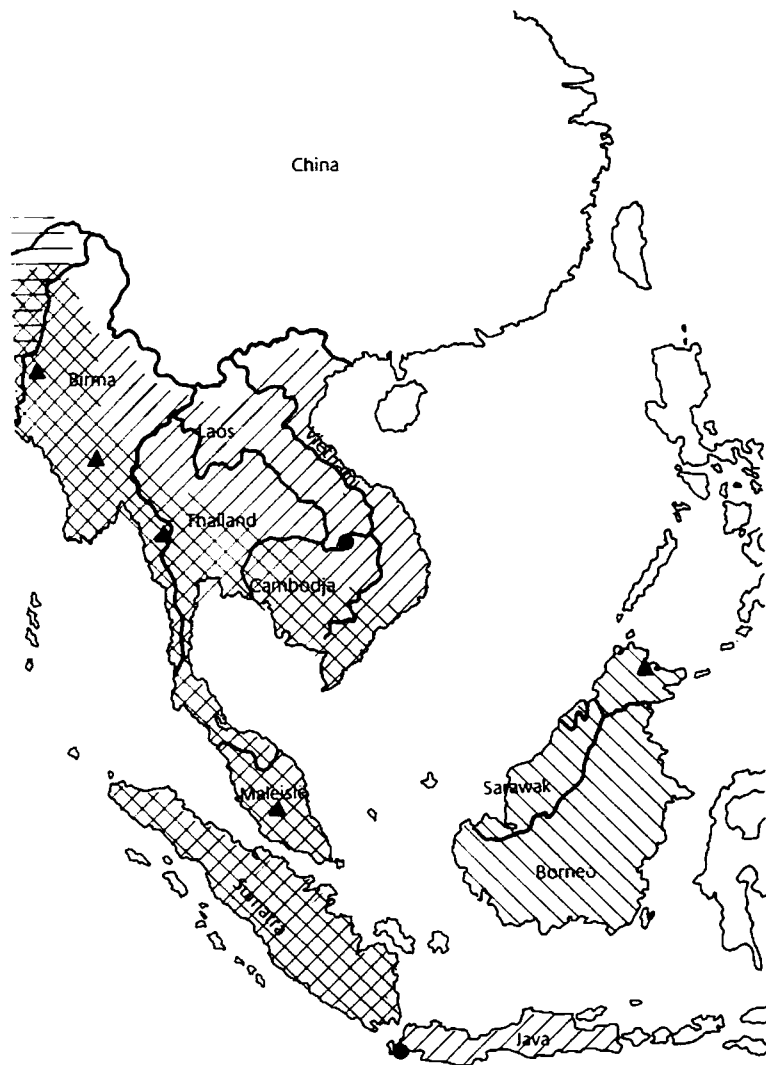
De twee Afrikaanse soorten hebben twee scherpe hoorns; de Sumatraanse heeft er ook twee, een scherpe voor, een kortere, stompere achter. De andere Aziatische soorten

NEUSHOORNS: huidige en vroegere verspreiding

hebben er één. Die hoorns bestaan uit huidweefsel; ze zijn van keratine, hetzelfde materiaal waaruit hoeven, haar en nagels bestaan en groeien het hele leven van de neushoorn langzaam door, waarbij ze door slijtage iets van vorm veranderen. De voorste hoorn, die altijd de grootste is, kan tot 1,5 meter of langer uitgroeien. Hoorns kunnen afbreken tijdens vechtpartijen of wanneer ze ergens tegenaan stoten; een jonge neushoorn die zijn hoorn kwijtraakt, krijgt spoedig een nieuwe; bij oudere neushoorns duurt het langer en soms ontwikkelt zich bij hen alleen maar een stompje. Neushoorns gebruiken hun hoorns op verschillende manieren. Wanneer ze lopen met hun kop laag, maakt de hoorn de weg voor ze vrij. Ze kunnen ermee graven en schrappen, takken van bomen afbreken en rivalen en aanvallers te lijf gaan. Deze grote en in profiel opvallende lichaamsdelen kunnen fungeren als dreigsignaal en als teken van dominantie, maar ze hebben nog een functie; een nijldige neushoorn die met laaggehouden kop aanvalt met een

snelheid van 10 tot 11 meter per seconde, heeft in zijn hoorn een formidabele stormram. Neushoorns die helemaal bij de tijd zijn, gebruiken hun hoorns om er toeristen de stuipen mee op het lijf te jagen en hun auto's mee te rammen. Reizigers die Afrikaanse wildparken bezocht hebben, noemen vaak de onvoorspelbaarheid van het gedrag van neushoorns, die - wat een angstaanjagende combinatie vormt - bijziend zijn en snel geïrriteerd. In wildparken zijn ze gewoonlijk vreedzaam en accepteren ze de aanwezigheid van auto's en toeristen. Er zijn berichten over wijfjes die bijziend aan het flirten waren met geparkeerde auto's, waarschijnlijk de enige voorwerpen die groot genoeg zijn om in een flits te worden aangezien voor een potentiële partner. Soms valt een koe met kalf, een gewond dier of een die om minder duidelijke redenen agressief wordt, een auto aan, die meteen wordt omvergeworpen, en gaten in de carrosserie oploopt door een wapen dat volgens een Amerikaanse natuurbeschermer speciaal met dit oogmerk is

Deze verdoofde zwarte neushoorn wordt overgebracht naar de veiligheid van een Kenyaans reservaat. Slechts ca. 2.000 zwarte neushoorns zijn er nog over in Kenya, bedreigd door stropers.

ontworpen.

Hoe gevaarlijk de hoorns voor rivalen en auto's ook mogen zijn, neushoornhoorns zijn betreurenswaardig gevaarlijk voor de neushoorns zelf. Eeuwenlang zijn ze door mensen afgehakt en voor vele doeleinden gebruikt - zowel triviale als serieuze. Ze zijn uitstekend materiaal voor snijwerk: medaillons, kopjes, snuifdoosjes en andere kleine voorwerpen maakte men er in de Middeleeuwen reeds van. Recent was er in Yemen een enorme vraag naar heften van neushoornhoorn voor dolken, een vraag die groot genoeg was (volgens een door het WWF betaald onderzoek door dr. E.B. Martin) om het afslachten van 1.000 neushoorn per jaar nodig te maken tussen 1969 en 1979. Poeder van neushoornhoorns wordt in India als afrodisiacum gebruikt. Van groter belang wat het aantal gedode neushoorns betreft is het grootscheepse gebruik in heel Azië van dit poeder als medicijn, om koorts te bestrijden en ter bescherming tegen een breed spectrum aan kwalen, van kiespijn tot slangetbeten.

Westerse waarnemers, die zweren bij de Westerse geneeskunst, zijn geneigd de medicinale eigenschappen van de neushoorn als onzin af te wijzen. Dat is onjuist. Of neushoornhoorn nu farmaceutisch gezien werkt of niet, het is een middel dat de tand des tijds doorstond: miljoenen mensen geloven erin. Andere delen van de neushoorn, het bloed, de urine en de huid bijvoorbeeld, worden ook in de Oosterse geneeskunde gebruikt. Maar de hoorn heeft zo zijn eigen magie. Een paar schilfers ervan in water bezorgen miljoenen patiënten van Arabië tot Taiwan troost en hoop op herstel, mensen die zo weinig hoop en troost kennen. Misschien is het magie, maar dan is het een taaie magie - taaie genoeg om een stijging van de verkoopprijs van neushoornhoorn te bewerkstelligen van US \$ 35 per kilo in 1975 tot US \$ 675 in september 1979, een prijsstijging van bijna 2.000 % in vier jaar.

De cijfers zijn van Dr. Martin, en de implicaties zijn desastreus voor neushoorns overal ter wereld. 'Het vertrouwen in neushoornhoorn als medicijn', schrijft Dr. Martin, '... is waarschijnlijk de grootste bedreiging op lange termijn voor het voortbestaan van neushoorns.' Zolang de magie duurt - tot er een betere magie voor in de plaats is gekomen - is één hoorn US \$ 400 waard voor een stroper (dat is verscheidene maanden aan salaris), drie tot vier keer zoveel voor een handelaar, en meer dan zijn gewicht in goud voor een apotheker. Zo lang de magie duurt, is geen neushoorn ter wereld veilig.

IUCN en WWF zijn reeds lang en in sommige opzichten gefrustreerd betrokken bij de neushoorns, zowel rechtstreeks via projecten om de soort te redden als indirect, wanneer neushoorns worden geholpen door middel van de ontwikkeling van parken en reservaten. Niet al deze projecten hadden succes. Sommige wel, om helaas te worden onderbroken door oorlogen, revoluties en oproeren die de klok zowel voor mensen als voor dieren terugzetten. 'Project Rhino', het meest recente plan dat in 1979 van start ging, is een gezamenlijke poging alle vijf de soorten te redden van een anders zekere uitroeiing die ze van de kant van illegale jagers te wachten staat.

De eerste die geholpen werden bij een van de eerste projecten van het WWF, waren de witte neushoorns van Queen Elizabeth National Park, Oeganda. De problemen met de witte neushoorns begonnen in het begin van de negentiende eeuw, toen Europese kolonisten op de grasvlakten van Zuid-Afrika ten zuiden van de Zambesi en ten oosten van de Kalahari voor het eerst kennis maakten met deze soort. Witte neushoorns, de minst schuwe van allemaal, verplaatsten zich als runderen in kleine familiegroepjes die overdag ergens liggen, gaan drinken in de rivieren en poelen wanneer het 's avonds koeler wordt, en 's nachts grazen.

Witte neushoorns zijn niet wit; ze zijn grijs of bruin en vaak bedekt met modder. 'Wit' zou een vertaling zijn van het Engelse 'white' (wit), wat weer een verbastering is van het Zuidafrikaanse 'wijd', waarmee wordt aangegeven dat de dieren een brede bek hebben waarmee ze grazen. Maar hoe hun kleur ook moge zijn, hun vlees en huiden en de kolossale geprepareerde koppen aan de muur maakten ze tot een gewilde prooi voor grootwildjagers, die ze bij duizenden afschoten. Tegen het eind van de eeuw waren ze bijna uitgeroeid. Alleen een kleine populatie was over in het Umfolozidal in Natal. Deze werd gered dankzij rechtstreeks ingrijpen van de overheid. Deze populatie werd zorgvuldig beheerd en beschermd in een van Zuid-Afrika's eerste nationale parken. Thans vormen de afstammelingen van deze beschermde groep de belangrijkste populatie witte neushoorns. Het zijn er verscheidene duizenden. Het beheer bleek zo succesvol te zijn, dat dieren konden worden uitgezet in geschikte reservaten overal in Zuid-Afrika, terwijl er tevens witte neushoorns werden geëxporteerd naar dierentuinen waar ook ter wereld.

Dit is de geschiedenis van de zuidelijke witte neushoorn. Maar enige tijd na de ontdekking hiervan trof men, meer naar het noorden in Oeganda en in de zuidelijke Soedan, een volkomen andere populatie aan. De noordelijke witte neushoorn, die door zoölogen als een aparte ondersoort wordt beschouwd, werd even onverbiddelijk geschoten als de zuidelijke vele jaren geleden. De populaties in parken en reservaten waren redelijk veilig, maar op het eind van de 50'er jaren steeg de prijs van neushoornhoorn snel. Er werd op grote schaal gestroopt, en de aantallen witte neushoorns liepen zowel binnen als buiten de parken snel terug.

Het zesde project van het WWF, dat liep van 1961 tot 1963, bestond uit een schenking aan de White Rhino Conservation Campaign van de East African Wildlife Society. In nauwe samenwerking met het Oegandese Game Department (ministerie voor wildzaken) hield de Society nauwlettend de teruggang van neushoorns in Oeganda bij. Men ging over tot een programma waarbij dieren vanuit enkele van de gebieden met de meeste stroperij werden overgebracht naar de betrekkelijke veiligheid van Murchison Falls National Park, waar, naar men hoopte, een zich voortplantende populatie zou ontstaan. De schenking van het WWF was

Drinkende witte neushoorn. Aan het eind van de dag zoeken ze het water op, rollen er door de modder om van stekende vliegen af te komen.

bestemd voor stroperijbestrijdingsteams, de aanschaf en het onderhoud van twee Land Rovers en het in dienst nemen van een ervaren politie-officier, met twee Arabisch spreken-de chercheurs, die de plaatselijke zwarte markt in neushoornprodukten moesten onderzoeken en belastend materiaal bijeen moesten brengen tegen de schuldigen. Tevens werd er een publiciteitscampagne gestart om de plaatselijke leiders ervan te overtuigen dat natuurbescherming een ook voor hen zinvolle zaak is, en om hun medewerking te krijgen.

Het succes van deze van visie getuigende campagne leidde tot verdere steun aan de Oegandese programma's ter bestrijding van de stroperij: tussen 1965 en 1969 droeg het WWF bij in de kosten van een licht vliegtuigje, Land Rovers, bewakers, radio's en andere uitrusting die gebruikt werden in het Queen Elizabeth National Park en andere reservaten waarin stropers actief waren. Olifanten, nijlpaarden, buffels, krokodillen en verscheidene andere soorten profiteerden tevens van de beschermende werking van deze maatregelen. Maar de staatsgreep waarmee in 1971 Idi Amin in Oeganda aan de macht kwam, bleek rampzalig te zijn voor de natuur.

Ondanks alle pogingen van het toegewijde personeel gingen de parken en reservaten verloren. De stroperij stak de kop weer op, vooral tijdens en na de oorlog van 1979, toen met automatische wapens uitgeruste bendes in de reservaten op jacht gingen. Hun buit bestond uit vlees, huiden, ivoor en neushoornhoorns.

Een recente (1980) inventarisatie, gesteund door de New York Zoological Society en het WWF, bracht aan het licht dat de witte neushoorn in Oeganda vrijwel zeker is uitgestorven. Een kleine populatie van in totaal bijna 1.000 dieren is echter nog over in de zuidelijke Soedan en in Zaïre. In het kader van Project Rhino en daarbij gesteund door de zeer actieve Afrikaanse Rhino Group van de Species Survival Commission, zoekt het WWF thans naar wegen om deze restpopulaties te beschermen. Een belangrijke ontwikkeling is de recente uitbreiding door de Soedanese overheid van een klein wildreservaat in het Nijldal, dat het 800 km² grote Shamba White Rhino National Park moet gaan worden. Het WWF financiert in het kader hiervan een uitgebreid, twee jaar durend, onderzoek om een beheersprogramma te ontwikkelen dat een veilige toekomst moet garanderen voor de paar honderd laatste noordelijke witte neushoorns. De zwarte neushoorn, de tweede en iets kleinere Afrikaanse soort, is in verspreide populaties nog verbreed in delen van Centraal-, Oost- en Zuid-Afrika, maar verdwenen uit de westelijke wouden. Half open gebieden en bosranden vormen hun woonoord. Ze leven meer solitair dan witte neushoorns, alleen of in los samenhangende groepjes van vier of vijf dieren, knabbelend aan de struiken over grote, elkaar overlappende oppervlaktes. De grenzen van hun territoria geven ze aan met hopen uitwerpselen; ze snuiven opgewonden wanneer ze soortgenoten tegenkomen, maar schijnen het grootste deel van de tijd vreedzaam naast elkaar te leven. De aanwezigheid van open water, zowel om te drinken als om in rond te wentelen, is van groot belang. Zwarte of puntlipneushoorns kunnen het hele jaar door

paren en werpen hun jongen na een draagtijd van ongeveer 15 maanden. De kalveren blijven zo'n twee tot vijf jaar bij hun moeder. Na een jaar of zeven is een zwarte neushoorn seksueel volwassen, en de dieren worden waarschijnlijk een jaar of dertig. Evenals alle neushoorns zijn zij bijziend, moeten zij vertrouwen op hun reuk en gehoor bij het herkennen van elkaar en bij het vinden van de weg in hun territoria. Behalve de mens zijn er weinig vijanden die ze kunnen bedreigen, hoewel leeuwen en krokodillen soms jonge kalveren schijnen te overmeesteren. De totale populatie wordt thans geschat op tussen de 10.000 en 20.000 dieren, en tot voor enkele jaren werd deze soort als niet-bedreigd beschouwd. Thans loopt zij in ernstige mate gevaar door stroperij, en Project Rhino van het WWF schiet ook deze soort te hulp door mobiele veldpatrouilles uit te rusten in nationale parken in vele landen.

De zwarte neushoorn liep de afgelopen tientallen jaren langzaam in aantal terug doordat hun bossen plaats moesten maken voor landbouwgronden en menselijke vestigingen, maar tot voor zo'n tien jaar was de soort nog talrijk. Toen nam de vraag naar neushoornhoorn toe en begon het afslachten. Ondanks wettelijk bescherming daalde de Kenyase populatie van 20.000 in 1970 tot 2.000 of minder in 1980. Op overeenkomstige wijze zijn de Tanzaniaanse en Zambiaanse populaties de afgelopen vijf jaar met 90 % teruggelopen. De verliezen waren in feite in alle Afrikaanse landen zo groot. De totale Afrikaanse populatie, die thans op tussen de 10.000 en 20.000 wordt geschat, is versplinterd in vele kleine groepjes, waarvan sommige waarschijnlijk te klein zijn om levensvatbaar te kunnen zijn. Om deze noodsituatie op te vangen steunt het WWF elke actie van de Afrikaanse Rhino Group. In heel Afrika is thans een netwerk van actiegroepen aan de slag, die de aantallen en status van plaatselijke neushoornpopulaties vaststellen en mogelijkheden onderzoeken om ze te beschermen. Met hulp van het WWF is de stroperijbestrijding in Zambia en Kenya opgevoerd, terwijl daar en in andere landen zowel beschermende maatregelen in het veld als controle van de handel in neushoornprodukten met klem worden bepleit. De Aziatische neushoorns hebben ook aan zeer zware jachtdruk blootgestaan, en dat vele generaties langer. De Indische neushoorn, die eens algemeen was in Noord-India, Nepal en Birma, is nu voor het grootste deel beperkt tot kleine populaties in bosreservaten. Ongeveer 700 leven er in het Kaziranga National Park in het dal van de Brahmaputra in Assam. Vijf andere reservaten in hetzelfde gebied hebben elk zo'n 100 tot 150 neushoorns; er leven er ook nog 35 tot 40 in twee reservaten in West-Bengalen, terwijl het Koninklijk Chitwan National Park in Nepal er een populatie van ongeveer 300 op na houdt. Ze leven vooral in laaggelegen grasland en in moerassen in dalen. Enkele wagen zich echter op droger, hooggelegen grasland en in bos, dat echter plaats moet maken voor akkers. Hoewel officieel beschermd, hebben ze ernstig te lijden van stroperij en voedselconcurrentie van vee dat met een onnatuurlijk groot aantal dieren op een klein oppervlak verblijft. Periodieke overstromingen en achteruitgang van het natuurlijke voedsel door vreemde plantesoorten - minder goed ver-

teerbare 'onkruidsoorten' die om ruimte concurreren met inheemse voedselplanten – vormen eveneens bedreigingen voor de kleine resterende populaties.

Het WWF steunt het onderzoek en beheer reeds vele jaren om de efficiëntie van de Indiase en Nepalese reservaten te verbeteren en om het moreel van de opzichters en bewakers hoog te houden in hun constante strijd tegen stropers. In Kazieranga National Park zorgde het uitrusten van de bewakers met radioapparatuur voor een effectievere bestrijding van de stroperij, waardoor de neushoornpopulatie zich kon stabiliseren en zich zelfs langzaam kon herstellen. In het Koninklijk Chitwan National Park maakten giften van het WWF het mogelijk gunstige grenzen te realiseren en vee buiten de reservaten te houden, terwijl tevens extra bewakers konden worden geworven, wat opnieuw tot veelbelovende resultaten leidde. Kleine reservaten kregen eveneens via het WWF uitrusting en bewakingsposten, maar het belangrijkste is toch dat iedereen meedoet aan het beheer van de reservaten, van de hoogste leiding tot de

De Indische neushoorn, met één hoorn, was eens talrijk in Noord-India en Nepal. Thans leeft hij bijna nog uitsluitend in reservaten.

allerlaagste functionarissen. Men moet er het idee hebben dat de wereld buiten de reservaten zich betrokken voelt bij het lot van de neushoorns en van die betrokkenheid blijkt geeft via financiële bijdragen. Het WWF-beeldmerk, de panda, die op botten, Land Rovers, jeeps en borden prijkt, herinnert hen voortdurend aan de belangstelling 'van buiten', die ten minste financieel even belangrijk is als- en mogelijk op de lange termijn profitelijker dan de heimelijke activiteiten van stropers of agenten van houtexploitatie-maatschappijen.

De Javaanse neushoorns zijn nog overduidelijker gered door het WWF. Vroeger kwamen zij voor van de Chinese grens tot op Java en Sumatra. Het zijn bewoners van de randen van laaglandbossen en van open plekken, zodat confrontaties met de mens onvermijdelijk waren. Hun hoorn werd helaas

Boven De Sumatraanse neushoorn komt over een groot gebied, maar overal zeldzaam, voor in bergbossen in Indonesië. Op Sumatra leven er slechts enkele tientallen, voor het grootste deel in het Gunung Leuser-reservaat.

Rechts De stinkende modder die aan badende neushoorns blijft kleven droogt later op en blijft aan de struiken hangen waar ze langs lopen. Aldus voorzien ze hun wissels van geursporen.

in de Oosterse geneeskunde bijzondere waarde toegeschreven, waardoor ze voor jagers een begerenswaardig doelwit vormden.

Aan het begin van deze eeuw waren ze bijna uitgeroeid in hun hele verspreidingsgebied. Alleen op Udjong Kulon, een bebost schiereiland van Java, waren er na de Tweede Wereldoorlog enkele over.

Udjong Kulon werd in 1921 reservaat (ca. 40.000 ha.), maar omstreeks 1960 was er van beheer geen sprake meer. Een inventarisatie die in 1964 werd gehouden met steun van het WWF, kwam tot slechts ca. 30 Javaanse neushoorns. Dus vanaf 1966 steunde het WWF een onderzoek op lange termijn naar deze soort en haar ecologie, dat voor de Indonesische overheid werd uitgevoerd door de Zwitsers Rudolf en Lotte Schenkel van de universiteit van Basel.

Allereerst ontdekten zij dat er inderdaad weinig neushoorns waren, maar de aanwezigheid van jongen wees erop dat deze zich voortplantten. Zij ontsluitte vele interessante aspecten van de ecologie en het gedrag van de Javaanse neushoorn - het belang van poelen, bij voorbeeld, omdat daar de naar urine geurende modder uit komt waarmee de dieren hun paden in het bos markeren - en toonden aan hoe neushoorns de plantengroei stimuleren door zich met uitlopers te voeden. Dit beklemtoonde de noodzaak van een totaal beheersprogramma om het woongebied zijn vroegere capaciteit terug te bezorgen en boeren, vee en stropers van de bedreigde plekken die voor de neushoorns zo belangrijk zijn weg te houden.

Dankzij dit onderzoek verdubbelde het aantal neushoorns in het reservaat binnen tien jaar. Thans vormt Udjong Kulon

een belangrijk nationaal park en een toeristische attractie van de eerste orde, terwijl de neushoornpopulatie, die zich nog steeds langzaam uitbreidt, zich buiten de grenzen ervan begint te verbreiden. Er worden plannen ontwikkeld om een deel van de surpluspopulatie naar andere reservaten over te brengen, waar nieuwe populaties kunnen worden gevormd.

De Sumatraanse neushoorn is, evenals de Javaanse, een bosdier, maar dan een dier van bergbossen. Door zich te verschuilen in hooggelegen bossen waar de mens geen belangstelling voor heeft, slaagden zij erin te blijven bestaan in dunbevolkte streken van Maleisië, Thailand en Klaimantan, alsmede op Sumatra zelf. De populaties zijn klein en voor het grootste deel stabiel of afnemend als gevolg van ontbossing en stroperij. De Sumatraanse populatie ligt tussen de 50 en 100 exemplaren, en waarschijnlijk

zijn de andere populaties niet groter.

Het is moeilijk dieren te tellen - zelfs grote dieren - in regenwouden waarin het zicht op de grond nooit meer dan enkele meters bedraagt. Maar door de jaren heen heeft onderzoek naar sporen en wissels aangetoond dat de meeste Sumatraanse neushoorns geconcentreerd zijn in het Gunung Leuser-reservaat, in het centrale bergmassief. Zelf gaf een jong wijfje acte de présence door persoonlijk het kamp van de onderzoekers binnen te wandelen. Zij was de enige neushoorn die in al die weken van hard en zwaar werk onder moeilijke omstandigheden door een van de groepen onderzoekers werd gezien. Waarschijnlijk zullen de Sumatraanse neushoorns alleen in dit reservaat op de lange termijn blijven bestaan, want het ziet er niet naar uit dat er van de rest van het Sumatraanse bos stukken over zullen blijven die groot genoeg zijn voor een neushoornpopulatie.

Ook de kansen van de Maleise en andere populaties zijn door onderzoekers, gesteund door het WWF, bekeken. Behalve in enkele reservaten waar het kappen en stropen kan worden gecontroleerd, lijkt hun toekomst weinig belovend. Maar voor de neushoorns in hun totaliteit zijn de vele jaren van teruggang voorbij. Nu groepen specialisten de vinger op de pols houden, actieplannen ten uitvoer worden gebracht voor elke soort, en - vooral - krachtige pogingen worden ondernomen de waarde van neushoornhoorn terug te dringen en de internationale handel erin te beëindigen voordat het te laat is, bestaat er een redelijke kans dat neushoorns van alle bestaande soorten zullen blijven bestaan en mogelijk tegen het eind van deze eeuw zelfs zullen gaan toenemen.